

Spredte Træk af Bondeliv i tidligere Tid.

Af Jørgen Petersen, Daastrup.

(Fortsættelse).

Mændenes Arbejde.

Saa snart Høsten var tilendebragt, blev Gaardens Karle sat til Pløjningen, og dette Arbejde blev sjælden færdigt før hen mod November; men saa skulde alle, der vilde henregnes til ordentlige Folk, ogsaa være færdige. Nutidens Bønder har vanskeligt ved at forstaa, at dette Arbejde kunde være saa længe; men det var andre Kaar undergivet den Gang. Forøvrigt har en gammel Mand ytret til mig, at det egentlig ikke kunde være saa længe, naar man først kom i Lag med det. Men der var forskellige Forhindringer. Man kunde sjældent faa begyndt i rette Tid om Morgenen — ikke at man sov for længe —, men naar Ævred opgaves, som jeg omtalte i Aarbogen 1910, maatte man tit gaa den halve Dag, før man fik fat i Hestene. Desuden skulde der mere Hestekraft til. Plovene var nemlig ikke saa heldigt konstruerede som dem, man nu bruger. Den almindeligst brugte Plov i den Tid, jeg her taler om, kaldtes „Meldalsplov“. Den var af Træ med Undtagelse af selve Underploven og forsynet med to Hjul fortil, som gik paa hver sin Side af Furen. Tre Heste maatte man altid bruge, og disse gik da jævnsides; men paa de stive, udrænedede Lerbakker maatte man bruge to Spand, som gik parvis foran hinanden, og Plovmanden havde en Dreng til at køre de forreste.

(Ligesom alle andre Agerbrugsredskaber har Ploven ikke gennemgaaet store Forandringer f. Eks. fra Valdemars-tiden til Midten af det 19. Aarhundrede. Først da naaede man saa vidt, at man lavede Underploven af Jærn; tidligere havde det hele været af Træ, kun beslaaet med Jærn hist og her, og paa Frederik den Femtes Tid var man ikke naaet videre end til med 6 Heste og 3 Mand at kunne pløje 3—4 Skpr. Land om Dagen; derfor var det i Reglen saaledes, at man paa Gaardene havde lige saa mange Heste som Køer.)

Iøvrigt foretoges Pløjningen med megen Omhu, og det var Bevis for, at man var moden Karl, naar man kunde pløje en lige Fure. Ro og Orden var i det hele taget betegnende for den Tids Bøndergaarde saa vel som for dens Mennesker. — Lige Furer, taktfaste Plejlslag. — Ikke Nutidens maleriske Uro. — Ingen henkastede halvraadne Roeflade eller af de tunge Roelæs opkørte Moradser omkring Gaardene, som er Billedet af Nutidens Gaarde om Efteraaret. — Nej, fredeligt smilende i den hendøende Efteraarssol laa Bøndergaardene paa deres Toft med lidt efteraarsvissent Græs langs de hvide Længer med deres mosdækte Straatage.

Medens Karlene pløjede, kom Husmændene paa Loen for, som det hed, „at tærskke Bonden for Føden“. Tærskningen foregik selvfølgelig med Plejl. Allerede paa Regnvejrdsdagene i Høsten havde Husmændene tærsket; men nu efter Høst blev det deres stadige Arbejde hele Vinteren. De „tærskede til Punds“, d. v. s. de fik som Løn for deres Arbejde foruden Føden hver 25de Tønde af det tærskede Korn. Man begriber, at skulde det give en nogenlunde Ugeløn, maatte der slides godt og oven i Købet passes strengt paa Minutterne. Det gjorde man ogsaa. Soldagen kunde ikke forslaa, man maatte ogsaa bruge Tusmørketiderne Morgen og Aften. Kastningen og Rensningen skulde Tærskemanden gøre paa Købet. Det mødte han altid at gøre Søndag Formiddag, og Dagen højtideligholdtes ved, at man fik et Stykke Sigtebrød og en Snaps til „Halgomet“ (Snaps fik man ikke til Hverdag, det var selv-

følgelig af Sparsommelighedshensyn). Kastemaskiner kendte man ikke, man brugte en lille Haandskuffe. Med dette Redskab anbragte man sig liggende paa Knæ ved Sædbunken og begyndte at kaste Sæden ud over Logulvet i en Halvcirkel; den gode Sæd faldt da ifølge sin Tyngde yderst, medens Avnerne flagrede op og faldt ned i Midten. Efter denne Behandling skulde Sæden yderligere renses, naar den skulde sælges. Dette foregik fra gammel Tid med et rundt Spanskrørsold, som Kvinderne ofte maatte staa og ryste rundt med, men for ca. 50 Aar siden blev det almindeligt at bruge dertil indrettede Maskiner.

Naar Sæden saaledes var rensed, bar man den paa Loftet, hvor den blev lagt i pæne Bunker, som blev jævnet ovenpaa og forsynet med et eller flere Kors, som man ridsede med en Rive for at beskytte Sæden mod Nisser og Trolde, som det vrimlede af i de Dage. Sæden behandlede altid af Tærskemanden med megen Omhu, næsten som noget helligt. Den østes forsigtigt i Skæppen med Hænderne, idet man skubbede denne godt ind paa Sædbunken; Manden lod begge Knæene hvile paa Skæppens Kant, for at den kunde staa fast, medens han ragede i. En dansk Digter har skrevet en Sang „Naar Rugen skal ind“, som i høj Grad illustrerer Bondens Følelse for Sæden, og som jeg her skal anføre et Brudstykke af (efter Hukommelsen):

Først bredte Mor et Lagen,
saa blødt som nogen Højtidsdug,
der maatte ingen træde
med Sko i Høstens Rug,
saa fejed' hun med Limens*) Rest
hvert snavset Straa til Side,
som for en Hædersgæst.

Den kære Rug var Gæsten,
som gjorde hvert et Barn saa spændt;
se, Far han lægger Vesten
og ser saa indadvendt:
En Skælven i et ydmygt Sind,
en Bøn til Altets Skaber,
før Avlen bringes ind.

*) Kosten.

Dette er ikke alene en Skildring af, hvorledes det gaar til, naar Husmanden og hans Kone skal have deres Rug ind, men det er et Glimt af den gamle Bondes Karakter: en næsten overtroisk Ærefrygt for Guds Gave, Brødkornet.

Da jeg en Gang som Barn løb over et Stykke Rug om Efteraaret, da den lige var bleven grøn, skammede Konen paa Gaarden mig ud, at jeg kunde være saa vanartet en Knægt at træde i Brødet.

Der var ensformigt og stille i de gamle Bøndergaarde; det var de samme Lyde, man hørte hver Dag, og derfor ændsede man dem ikke: Plejlernes taktfaste Slag paa Loen, Pigernes Skuren paa deres Sibøtter om Formiddagen, Lyden af klaprende Træsko over den renfejede Gaardsplads, naar man til bestemte Tider paa Dagen bar Foderet til Køerne. — En enkelt Dag kunde der dog blive Røre i Gaarden: naar man forberedte sig til Torverejsen. Det var om Vinteren én Gang, om Sommeren to Gange om Maaneden. Dagen før havde man slagtet et Par Svin, og om Eftermiddagen, den Dag, Turen skulde foregaa, havde man travlt med at læsse Torvelæsset: 8—11 Tdr. Sæd, de slagtede Svin, et Par Bøtter Smør à 1 Lpd. samt Ost og Æg.

Man havde ikke Fjedervogne, men store, faste Vogne med meget høje Fjælle, Træaksler og Luntestikker for Hjulene. Som Sæde brugte man nogle ganske kønne Agestole, som enten var forsynede med Fjedre eller fasthæftede til Vognen med Remme, for at det ikke skulde støde for meget. Paa denne Egn gjaldt Rejsen København. (Erik Pontoppidan, som udgav sin Danmarksbeskrivelse „Danske Atlas“, 2. Bind, 1764, fortæller, at de sjællandske Bønder kørte til København med deres Varer, selv om de ogsaa paa den halve Vej kunde faa dem lige saa godt betalt. Han indrømmer ganske vist, at Afsætningsforholdene der var gode, men drager dog deres Fordel noget i Tvivl, eftersom: „Dels forsømmes derved hans egen Husgerning og Agerdyrkning, dels slides hans Heste og Vogne, dels vænnes han undervejs til at besøge altfor flittig de mange Krohuse osv.“). Man kørte Kl. 10 om Aftenen; man var

gerne et Par Mand paa Vognen, og saa rullede man langsomt ad de daarlige Byveje til Hovedlandevejen mellem Roskilde og København. I Roskilde Kro bedede man, Hestene fik lidt Foder og Folkene et Stykke Mad og en Snaps, og hvis Hestene var udmattede, gentog det samme sig i Vejrmøllekro. Om Morgenen Kl. 5—6 naaede man Vestergade; Nr. 19 laa det Gæstgiveri, hvor min Hjemmelsmand holdt. Der kom Hestene i Stald, og Folkene spiste af deres medbragte Mad og købte Kaffe i Beværtningen; men saa snart det om Vinteren begyndte at dages, kørte man til Torvet, hvor man afsatte sine Varer, hvorefter man vendte tilbage til Gaarden med Køretøjet. Nu stod tilbage at gøre sine Indkøb og tiltræde Hjemrejsen. Disse Indkøb var ret beskedne: Et Anker Brændevin, et Par Pund Sukker, et halvt eller, naar det gik vidt, et helt Pund Kaffe, raa Bønner naturligvis. Dette med Kaffen var noget ganske nyt; min Hjemmelsmand fortæller, at før sin Konfirmation havde han aldrig set Kaffe.

Jeg har i det foregaaende efter Evne søgt at skildre Mandens Arbejde, som det kommer for fra Høsten og til Foraarsarbejdet; tilbage staar at give en Skildring af dette. Her er ikke meget at sige — man harvede og saaede, og dertil behøves ingen Kommentarer. Der er blot én Ting, jeg vil gøre opmærksom paa: man tromlede meget mere den Gang end nu. Nu slæber man Markerne over om Foraaret med en Fjæl; dette kendte man ikke, man tromlede.

Der er en Lyd, som har hamret sig fast i de gamles Hukommelse, det er Lyden af hylende Tromler, naar deres Pigge var blankslidte. — Overdrivelse — vil man maaske sige, men de gamle omtaler det i hvert Fald. Det var jo saadan, at Jorden var ikke udstykket i saadanne Bidder som nu; Gaardene havde væsentlig det samme Tilliggende, som de havde faaet ved Udskiftningen. I hver By havde Gaardene lige meget, fra 80 til 130 Tdr. Land. En saadan Mark kunde være indtil en Fjerdingsvej lang, og naar saa Drengen eller Karlen blev sendt derud med et Par Heste og en Tromle hele den lange Dag og ikke hørte anden Lyd end denne evindelige regelmæssige Hysten, saa vlr-

kede den paa hans Fantasi — den sagde noget — bestandig det samme. De Tanker, som laa dybest i hans Sjæl, og som han egentlig ikke udtalte, dem skreg den højt om. Det hemmeligste af alt hemmeligt har den raabt om hele Dage, men den kunde ogsaa tale rent almindelig Prosa, alt efter Arten af de Tanker, som beskæftigede dens Tilhører; en har jeg f. Eks. hørt om, som bestandig skreg: „De' lakker a' Awden, de' lakker a' Awden“, noget, der jo nok kunde interessere en Ungersvend, naar han traskede bag efter Tromlen en bidende tør Foraarsdag.

(Dette at faa Ord og Sætninger ud af Rytmen i regelmæssige Lyde var noget, som laa Datidens Mennesker i Blodet. En gammel Tækkemand, som er død for 5—6 Aar siden, fortalte, hvad Leen sagde, naar Karlen, Husmanden og Drengen strøg den. Naar Karlen strøg, gik det i halvtærkt Tempo, og Leen sagde: „Jeg er ung og rask, jeg er ung og rask“ osv. Naar Husmanden strøg, lød det langsomt og omhyggeligt: „Jeg har væ't det før, jeg har væ't det før . . .“. Men naar Drengen strøg, gik det flintrende og hoppende i susende Fart: „Jeg bli'er det nok, jeg bli'er det nok . . .“).

Kvindernes Arbejde.

Kvinderne havde den Gang som nu alt Arbejde i Hjemmet (med Hensyn til Madlavning, Rengøring og Pasning af Børnene) som deres specielle Omraade, men foruden dette havde de en Mængde Udearbejde, som Kvinderne i vore Dage mere og mere frigør sig for. Man kunde med Grund spørge: „Hvorledes fik de alt dette gjort?“ Ja, for det første var Sæderne langt mere enkle end nu; man gjorde ikke saadan et Væsen af den daglige Husholdning, der var ikke saa stor Staahej med Madlavningen. Man havde ikke saa mange Slags Sauce. Heller ikke Rengøringen toges der saa alvorligt paa som nu til Dags (Høns og andet Smaakræ gik som oftest i Stuerne). — Lad os en Gang se, hvordan saadan en Stuelænge var indrettet. Den ene Halvdel af Stuehuset optoges af Stuerne, den an-

den af Stegerset (udt. Stersed). Af Stuer havde man to, som var skilt fra hinanden ved en Mur tværs over Huset; den ene (længst ud mod Gavlen) kaldtes Øverstue; dennes Møblement udgjordes af Kister og Klædeskabe, hvori Husets Skatte, baade i Form af Klæder og Penge, opbevarede; man turde nemlig ikke altid betro Pengene til Sparekassen, men gemte dem i Kisterne, stundom saadan at man lagde et Lag Tøj og saa et Lag Pengesedler o. s. fr.; det var, for at de ikke skulde mugne. (For helt at udelukke den Mulighed lagde man dem stundom ud at soles.) Det var iøvrigt denne Stue, man benyttede til Gilderne, og her kom man tidlig ind paa at afløse Lergulvet med Fjælle. Den anden Stue udgjorde Familiens Spisestue, Dagligstue og Soveværelse. Til disse Formaal var den indrettet saaledes: Langs Væggen ud mod Haven (som altid laa langs Stuelængen) stod i Reglen to Omhængssenge (de saakaldte Himmelsenge), en i hvert Hjørne; imellem dem var et, ofte to Fag Vinduer. Langs den anden Ydervæg (altsaa ud mod Gaarden) stod de i Fjor omtalte to Borde med Bænke. Gulvet var oprindeligt af Ler, men allerede for ca. 60 Aar siden begyndte man at lægge Fjælle. Væggene var beklædte med Panel, der ofte var meget kunstfærdigt udskaaret, især over Bordenden; her havde man ligeledes for Pynt opsat en Række Tintallerkener. (Man havde endvidere, gerne mellem Døren og Kakkellovnen, ophængt en trekantet Ramme med Hylder, „Taweletten“, hvori man opsatte Kopper til Pynt.) Midt i Væggen mod Øverstuen var endvidere anbragt en Dør, ligesom en saadan fandtes i Væggen ud til Stegerset, og lige ved Siden af en Dør til „Forstuen“, hvor Indgangen var. Bænken langs Væggen maatte ligeledes tjene flere Formaal; den var nemlig indrettet som en eneste stor Kasse, afdelt i flere smaa Rum, som hvert var forsynet med en Lem ud til Stuen; her havde Hønsene deres Reder og maatte — enten de vilde eller ej (idet man ofte puttede dem derind og lukkede for dem) — lægge deres Æg der. Det var en saakaldet Hønsbænk. Hønsene fik forresten Lov til at gaa i Stuen om Vinteren, hvor der jo baade var tørt og varmt. Oppe paa Bjæl-

ken var anbragt en Hylde, hvor man bl. a. satte Bøtterne med Mælken, for at den om Vinteren kunde faa passende Temperatur at skyde Fløde i. — Som man ser: altsammen uhyre praktisk, bare ikke i Overensstemmelse med Nutidens hygiejniske Krav — og oven i Købet kunde saadan en Stue være køn med sit enkle Møblement og sine afdæmpede Farver i Modsætning til vor Tids Sofaer, Gynge stole og brogede Tapeter. Man vil let kunne forstaa, at Rengøringen under saadanne Forhold ikke kunde optage Tiden: feje en Gang om Dagen var Højden, tørre Støv af kendte man ikke, men Bordet hvidskurede man.

Her er altsaa en Besparelse af Arbejde. Men til Gengæld havde man et udstrakt Mejerivæsen at passe paa hver Gaard — det, som nu Mejerierne maa gøre —, og her var Renligheden ret gennemført. Dette Mejerivæsen var et dagligt og temmelig stort Stykke Arbejde.

Mælken blev, naar den var malket, siet i store runde, men ganske lave Bøtter af Træ („Sibøtter“) og blev i dem hensat til at skyde Fløde, hvilket højst varede 36 Timer. Derefter skummedes Fløden med en dertil indrettet stor Ske og samledes i „Flødebøtten“, som var noget større end de almindelige Sibøtter, og denne blev ligeledes sat ind i Kakkellovnsvarmen for at blive tilpas syrlig til Kærningen. Kærnerne var i Begyndelsen meget primitive Apparater. De bestod af en større eller mindre Tønde med et tæt Laag over, der dog var forsynet med et rundt Hul i Midten, hvori Kærnestangen lige passede; paa Enden af denne var anbragt en rund Træplade, forsynet med talrige Huller. Med den arbejdede man saa op og ned, og Mælken presseses derved op og ned gennem Hullerne. Paa denne Maade fik man langt om længe Smør, — da for det meste; det kunde tidt i den magre Vintertid, da Køerne ikke fik andet end Hø og Halm, knibe nok, — men det var et saare møjsommeligt Arbejde, og paa Gaardene, hvor man havde større Besætninger, var man ofte baade to og tre til at „stampe“. Denne Kærne kaldtes „Stampekærnen“.

Senere „opfandt“ man „Svingkærner“. De var lavere

og forsynet med et Sving, der trak et Vingeapparat, som udførte Kærningen. Alle disse Redskaber, Kærner og Bøtter skulde renses, Bøtterne hver Dag, og Kærnen, naar man havde brugt den, mindst hver anden Dag. Dette gjorde man meget omhyggeligt; Bøtterne blev lagt i en Kedel og kogt og derefter skuret; at skure havde man en egen Færdighed i den Gang.

Dette: Madlavning, Rengøring, Malkning og Mejeriarbejdet var altsaa Kvindernes daglige Sysler Aaret rundt; hertil kom som omtalt en Mængde Udearbejde samt en Del specielt kvindeligt Sæsonarbejde; Udearbejdet faldt væsentligst om Sommeren. De maatte hjælpe til ved Tørveskær i Forsommeren. Karlene lavede Tørven til, hvilket skete ved, at man kastede Tørven op ved Siden af Gravene og lod Hestene ælte den ved at lade dem løbe rundt den hen til Læggepladsen, og nu blev Ærmerne smøget i den; Pigen fik den nu læsset paa Trillebøren og trillede saa højt op, som de kunde komme, eller maaske Trøjen taget af; en Tørveform til 5 Tørv blev anbragt paa Trillebørens Haandtag, og saa ragede hun i med en Rage og stoppede Hullerne til med Hænderne; derefter læssede hun af paa Jorden og fortsatte paa samme Maade. Det var strængt Kvindearbejde, men det var et raskt Arbejde i det frie og i andre Menneskers Selskab, saa det følte vist ikke saa haardt; desuden sørgede man altid for at kaste lidt Højtidsglans over saadanne strænge Dage; naar man skar Tørv, fik man f. Eks. altid Pandekage til Middagen.

I Høsten maatte Kvinderne naturligvis ogsaa altid være med, og om Vinteren maatte de hjælpe til med at rense Sæden med Haandsold, ligesom det at sprede Gødning var forbeholdt dem ganske alene. Desuden maatte man jo, saa tidt man havde det behov, brygge og bage til Husets Brug. Jeg skal forsøge at skildre, hvorledes man bryggede. Man havde et større eller mindre Kar, „Tapkarret“, i hvis Bund ved den ene Side var anbragt et Hul, hvori man stødte en Pind saa høj, at den ragede lidt op over Karrets Rand, „Tapstaven“; paa Bunden af dette Kar bredte man lidt ren Halm, som man fasthæftede

til Tapstaven; over denne Halm bredte man Humlen, og dette overhældte man med kogende Vand; denne Vædske, „Humleurten“, lod man, idet man løftede Tapstaven, dryppe ud i en Ørebalje, som man anbragte under Karret, hvorfra man hældte det over i „Ølkarret“. Nu fyldte man saa megen Malt i Tapkarret, som man ønskede at brygge af, og kom derefter kogende Vand paa. Man løftede nu atter Tapstaven, og Øllet sivede langsomt ud i den førømtalte Balje; endnu en Gang lod man det rinde gennem Malten og Halmen (man slog vistnok ofte Vand paa anden Gang og fik derved en ringere Sort), og endelig hældte man det over paa Humleurten i Ølkarret; der blev nu sat Gær paa, og det hele blev dækket til indtil næste Dag, da man tappede det af paa Fjerdinger og Ottinger.

Et andet Arbejde var Lysstøbningen. Som bekendt var Belysningsvæsenet ikke stærkt udviklet i tidligere Tid, man havde Lamper, Tranlamper, som bestod af to Skaale anbragt over hinanden; den øverste var i den ene Side forsynet med en Art Tud, hvori Vægen (af Bomuldsgarn) laa; af denne dryppede Trannen bestandig ned i den underste Skaal, hvorfra man hældte den tilbage i den øverste. Men saadan en Lampe var ringere end Tællelys. — Ved Mortensdagstid slagtede man i Reglen et Par Beder, hvorved man fik en Mængde Talg. Lidt længere hen paa Vinteren lavede man Lys af dette: Man havde en Tønde, hvori man hældte noget varmt Vand, som man hældte den smeltede Talg ned over; saa anbragte man en Stige liggende paa to Stole; mellem hver to Trin lagde man nogle Træpinde, „Spyd“, paa 1 Tommes Tykkelse; paa disse Pinde hængte man saa mange Væger, som der kunde blive Plads til; disse Væger var Bomuldsgarn, som man lagde dobbelt, hængte dem ind paa Pindene og snoede dem sammen ned efter; nu fik man hver sit Rum (mellem to Stigetrin) at passe, man var alle med, baade Karle og Piger. Man tog nu en Pind ad Gangen og dyppede de nedhængende Væger ned i Talgen og anbragte dem atter i Stigen for at afkøles, medens man tog den næste, og saadan blev man ved. Naar man var til Ende med hele „Rummet“, var

Talgen paa den første stivnet, saa man paa ny kunde dyppe, og saadan blev man ved, til Lyset havde faaet den Tykkelse, man ønskede. Naar nu den meste Talg var opbrugt, vilde der ikke hænge ret meget ved, saa Lysene ikke længer kunde faa den regelmæssige Tykkelse som de første: det var Praase. Denne Støbemaade kaldtes „Vandstøbning“. Man formstøbte ogsaa Lys; man smeltede Talg i en Potte og hældte den i Forme til tre Lys; disse Lys blev pænere, men der gik mere Talg til, og man brugte dem kun ved Højtider. Naar Lysene skulde bruges, anbragte man dem i en Stage, som stod paa Bordet, naar man f. Eks. skulde spise; men naar Kvinderne om Aftenen sad ved deres Haandarbejde ved Kakkellovnen, anbragte man Lyset i en „Lyskælling“, en høj Stage, som stod midt i deres Kreds, og saa var der mørkt henne ved Bordet, hvor Mandfolkene sad, men de bestilte jo heller ikke noget og lagde sig oftest til at sove. Kvinderne ved Kakkellovnen sov imidlertid ikke.

Til Mikkelsdag begyndte man at „sidde Aftensæde“, d. v. s. arbejde paa Haandarbejde ved Lys, karte og spinde (dette gjorde man forøvrigt hele Dagen om Vinteren, ja, man fortæller endog, at man var saa optaget af Arbejdet, at man stod op tidlig om Morgenen og kartede og spandt, før man gik til Malkningen) ved Lys, de skulde jo tilberede Klæderne til det kommende Slægtled. Der sad de da rundt omkring ovennævnte „Kælling“, Pigerne kartede, maaske lidt søvnige ved det osende Lys, mens Husmoderen lod Rokkehjulet snurre, idet hun pillede ud af „Hørtotten“ eller „Uldtøjen“ til Tenen, alt medens Bedstemoder „snød“ Lyset i rette Tid (Bomuldsvægen faldt nemlig ikke af, efterhaanden som den brændte, men Lyset begyndte at ose og sygne hen, hvis man ikke „snød Lyset“, d. v. s. rev Tandem af med Fingrene eller klippede den med en Saks). Pigerne fik afvejet hver sit Bundt Uld i et Tørklæde, som de anbragte ved Siden af sig; saa bøjede de et Hjørne om af deres Forklæde og hæftede det til med en Naal; i den Mappe, som derved fremkom, stoppede de Uld, hvorfra de atter tog den og bearbejdede den med Karterne.

Formaalet med Kartningen var naturligvis at rede Ulden, og naar en Tot Uld var kartet, havde den nærmest Form som en Linse og kaldtes en „Tøje“; disse Tøjer lagdes i en Kurv og bragtes siden til „vor Mor“ ved Rokken. I nogle Byer var det Skik, at Pigerne gik sammen paa Gaardene og kartede om Aftenen (det kaldtes at holde Karte-gils), hvad enten det nu var af praktiske Hensyn eller for Selskabs Skyld; saadan en Flok Bønderpiger kunde jo nok have noget at snakke om, og de var jo ellers saa optaget af Arbejde altid.

De unge Piger var det, der øvede den nu saa højt-skattede Hedebosyning. Det var vistnok deres Stolthed, naar de en Gang skulde giftes, da at have en velfyldt Kiste med dejligt udsyet Linned, og det er tydeligt, at der har været stor Kappelstrid om ikke alene Mængden, men ogsaa Kunstfærdigheden. Det var udelukkende Fritidsarbejde; saa meget mere imponerende er det, som er udrettet. Særkene skulde baldyres paa den store Halskrave, og Ærmelinningerne ligesaa og Skjorternes Haandlissinger og, naar det skulde være rigtig fint, f. Eks. naar en Pige skulde sy Brudeskjorten til sin Brudgom, dennes Halskrave og Akselstykker. Saa snart man havde en Smule Fritid, syede man: i Middagsstunden, efter Sengetid, ja, man fortæller, at naar Pigerne var ude at sprede Gødning, og de stundom maatte vente paa Læs, da baldyrede de paa Hørlærredet, saa det blev ganske sort, men saa blev det saa meget smukkere, naar man fik Snavset skrubbet af.

Som omtalt var det især Kroplinned, man udsyede, men der var dog ogsaa enkelte andre Stykker Lintøj; saadan havde man f. Eks. ved hvert Hjørne af Himmelsengen ophængt et Klæde, „Sengehaandklædet“, som var forsynet med baldyrede Border nedefter, samt kunstfærdigt ilettede Frynsere i Enderne. Ligeledes anbragte man et udsyet Klæde, „Knædugen“, paa en Stang tæt ved Loftet lige foran den yderste Kant af Kakkellovnen, hvorfra det hængte ned som et Gardin.

Nu er Emnet næsten udtømt, men før jeg slutter, øn-

sker jeg at fremsætte følgende: De omtalte Tællelys var efter Datidens Forhold en dyr Artikel, og de, som ikke selv slagtede Faar, Husfolk og Indsiddere, maatte være meget sparsommelige dermed; jeg har saaledes hørt fortælle, at man sad de lange Vinteraftener og strikkede Strømper i Mørke, og naar Ilden i Kakkelovnen var brændt ud, gik saadanne Husmandskoner i Seng og sad op i Sengen og strikkede; man havde saa to Strømper lavet til, saa man kunde tage den ene, naar der kom noget i Vejen med den anden. Dette illustrerer baade disse Kvinders Flid og Sparsommelighed, og man faar et yderligere Indtryk deraf, naar man faar at vide, at Kvinderne næsten allevegne førte Strikkestømper med sig; f. Eks. naar Pigerne gik de lange Veje ud til de i Reglen afsidesliggende Moser og Enge for at malke Kreaturerne, da gik de gerne med Aaget over Skuldrene og strikkede paa deres Strømpe.
